

etnikom prináša z etnomuzikologického hľadiska cennú informáciu,“ (s. 21), konštatuje autorka a ponúka tým zatiaľ nenastolené vysvetlenie zastúpenia pentatoniky v Starej Pazove. Autorka sa dôkladne venuje aj ďalšiemu pazovskému špecifiku, a tým je ozdobný spev v prednese slovenských piesní. Podrobne opisuje všetky druhy ozdôb, ktoré vo vlastnom výskume alebo v publikáciách evidovala, a následne analyzovala výskyt tohto druhu prednesu. Vo svojej práci neopomenula ani aktuálnych nositeľov tohto spôsobu prednesu, osobitne ženskú spevácku skupinu z Pazovy, ktorá je v súčasnosti skutočným ochrancom miestnej slovenskej piesňovej tradície.

Podstatnú časť svojho výskumu autorka venovala piesňovým druhom a žánrom. Osobitne opisuje spevné príležitosti v Starej Pazove v minulosti a v súčasnosti. Vzhľadom na to, že najväčší počet piesní sa viaže na životný cyklus človeka, primeranú pozornosť venuje stále živému obradu prechodu, a to zo stavu slobodného do stavu manželského, teda svadbe a svadobným piesňam. Vďaka informátorom a písomným prameňom rekonštruovala svadobné zvyky a obyčaje a s nimi súvisiace piesne. Za osobitne vzácnu možno považovať jej dokumentáciu a transkripciu pohrebných plačov, ktoré sa v súčasnosti už vyskytujú iba zriedkavo, a to spravidla u najstaršej generácie, hoci v minulosti boli prirodzenou súčasťou každého pohrebného obradu. Aj keď ide o deklamovaný text, ktorý si oplakávajúci vytvoril sám vo vzťahu k okolnostiam a vo vzťahu k osobe mŕtveho, je obdivuhodné, ako sa pod vplyvom emócií táto deklamácia od-

vijala podľa presných pravidiel a hudobných modelov.

Svoju mimoriadne komplexnú a viacvrstvomú monografickú prácu vykonala autorka za intenzívnej komunikácie s informátormi v teréne – s miestnymi obyvateľmi. Dopracovala sa, ako aj sama uvádza, k pohľadu zvnútra, keď samotní aktéri a nositelia hodnotili vlastnú piesňovú tradíciu. Na druhej strane ponúkla vedecký pohľad, ktorý problematiku kontextualizoval v omnoho širších rámcoch. Prenikla do podstaty hudobného myslenia Starej Pazovy, pričom zohľadnila všetky dostupné publikované fakty a na ich podklade priniesla novú kvalitu a nové poznatky. Svojou prácou autorka navyše naplňa želanie odborníkov z radov vojvodinských Slovákov, ktorí už v minulosti upozorňovali na špecifickú piesňovú tradíciu Starej Pazovy a na skutočnosť, že aj naprieč dva a pol storočiami slovenská ľudová pieseň v týchto slovenských enklávnych ostrovoch aj naďalej žije. Upozorňovali na tieto špecifiká a túžili po tom, aby si ich všimla najmä materská krajina a chápala ich ako ďalší slovenský kultúrny a hudobný región. Ako to aj autorka podáva, prevažná väčšina hudobného fondu prineseného z územia obývaného Slováckmi sa zachovala a to, čo je najdôležitejšie, zachoval sa aj jej hudobný kód. Svedčí o tom dôkladná výskumná práca Kristíny Lomen, obsiahnutá v publikovanej monografii.

<https://doi.org/10.31577/musicoslov.2022.2.10>

Milina Sklabinská

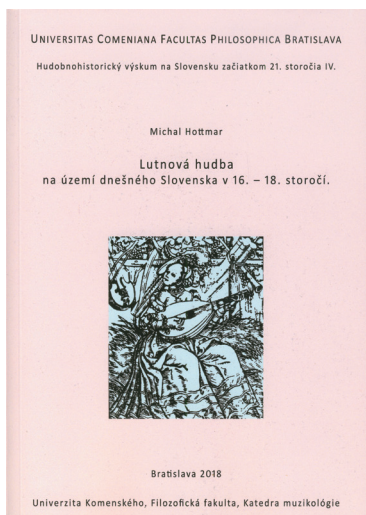
Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí

Michal Hottmar: Lutnová hudba na území dnešného Slovenska v 16. – 18. storočí

Bratislava : STIMUL, 2018, 200 s. ISBN 978-80-8127-262-2

Lutnová hudba zaznamenala svoj najväčší rozkvet v období renesancie, a to najmä v hospodársky vyspelých krajinách Európy. Hra na lutne sa pestovala vo zvýšenej miere v talianskych, holandských, francúzskych, anglických

a nemeckých mestách a kultúrnych centrách. Lutna – akordický nástroj – sa výrazne uplatnila ako sprievodný nástroj k spevu a naplno i ako sólový hudobný nástroj. Túto skutočnosť zachytávajú početné hudobné rukopisy

a tlač, ktoré reflektujú hudbu najmä svetského prostredia. Lutnové pamiatky tak obsahujú viaceré vrstvy lutnového repertoáru, či sú to zbierky piesní so sprievodom lutny alebo intavolácie madrigalov, šansónov (chansonov), motet, alebo tance, fantazijné formy a koncerty z neskoršieho obdobia. Prínos lutny do vývoja európskej hudobnej kultúry je pritom významný. Podieľala sa na vývoji notového zápisu (systémom viacerých druhov tabulatúr), stabilizovaní harmonického cítienia (tonality) či rozvoji motivickej práce (formami variačného princípu). Veľmi podnetnou časťou muzikologického výskumu v Európe sú monografické práce o viacerých významných osobnostiach a národných školách lutnovej hry, štúdie o učebniciach hry na lutne, príspevky o historickej lutnovej interpretáčnej praxi, ako aj kritické edície zbierok lutnovej hudby.

Aj keď sa pôvodná domáca lutnová tvorba z 15. – 16. storočia v rámci sekularizácie a laicizácie spoločnosti z dnešného územia Slovenska nezachovala, mešťania a vzdelanci tu interpretovali importovanú lutnovú hudbu. Lutnová hra v sólovom alebo komornom obsadení bola v 17. storočí na našom území vnímaná ako súčasť inštrumentálnej hudby. Pestovala sa predovšetkým v šľachtických salónoch a meštianskych domoch, kde zaznievali najmä barokové sonáty, canzony,

gagliardy, pavany, balety a pod. Postupný ekonomický rast miest na západe dnešného územia Slovenska (Bratislava, Trnava); banské, spišské, šarišské mestá a aj mesto Košice iniciovali rozvoj bohatého hudobného života v baroku. O existencii inštrumentálnej praxe nám vypovedajú dochované lutnové zbierky – viaceré z nich sa vyskytujú ako súčasť Bardejovskej a Levočskej zbierky hudobníkov zo 16. a 17. storočia, pomerne bohato reflektované viacerými domácimi i zahraničnými muzikológmi –, ale aj samostatné lutnové tabulatúrne tlač, ktoré boli súčasťou bibliotéky vtedajších významných vzdelancov pôsobiacich na území dnešného Slovenska či sekundárne pramene, približujúce účinkovanie a pôsobenie lutnistov v histórii našich miest v 17. a 18. storočí.

V poslednom období si vedeckú pozornosť zaslúžila bohatá knižná zbierka banského špecialistu na mediarsky priemysel, pôsobiaceho v banskobystrickom prostredí (konkrétne v Turzovsko-fuggerovskej spoločnosti) Jána/Johanna Dernschwama, ktorý pravdepodobne hral na lutne. Ako humanistický vzdelanec si zrejme zaobstaral aj teoretické príručky (traktáty) o hudbe a lutnovej hre, ako aj lutnové tabulatúrne tlač (Virdungovu *Musica getutscht*, Lusciniovu *Musurgia seu praxi smusicae*, Gerleho *Musica Teutsch* a tiež Gerleho neskoršiu tlač *Musica und Tabulatur*). Všetky spomínané hudobniny sa nachádzajú v knižničnej zbierke J. Dernschwama vo viedenskej Hofbibliothek.

Problematike lutnovej hudby sa na území dnešného Slovenska venovali slovenskí muzikológovia Antonín Hořejš, Ingeborg Šišková, Róbert Dušatko, Elena Vaculová a Michal Hottmar, a to v rámci synteticky orientovaných prác či ako autori diplomových projektov na Katedre muzikológie Filozofickej fakulty Univerzity Komenského.

Ucelenú monografickú prácu o lutnovej hudbe na území dnešného Slovenska v 16. – 18. storočí prináša až slovenský muzikológ, pedagóg, lutnista a gitarista Michal Hottmar, ktorého výsledky výskumu sú zaradené do štvrtej série *Hudobnohistorický výskum na Slovensku začiatkom 21. storočia*.

Rozsiahla publikácia okrem transkripcií výberu skladieb najvýznamnejších zbierok lutnovej hry dochovaných z územia Slovenska, pôvodných zobrazení tabulatúr, autografov a fotografií nákresov lutny a jej typov obsahuje podrobnú analýzu lutnovej kultúry na našom území v minulosti. Autor sa z viacerých uhlov pohľadu venuje aj kultúrno-spoločenským a hospodárskym podmienkam pre rozvoj lutnovej hudby u nás a spomína aj významné „neďaleké“ európske centrá hudby (Viedeň, Prahu, Vratislav, Krakov, Budapešť), s ktorými mnohí lutnisti udržiavali čulé hudobnícke vzťahy. Do svojej publikácie zaradil aj presné charakteristiky nemeckej, talianskej, španielskej a francúzskej lutnovej tabulatúry a dokumentoval ich originálnymi znázoreniami. Za hlavnú, ťažiskovú kapitolu možno považovať časť „Lutnová hudba a jej pamiatky z územia dnešného Slovenska“, v ktorej autor chronologicky opisuje lutnové tabulatúrne tlače pochádzajúce z knižníc Johanna Derschwama a Johanna Sambuca, vydané v Bazileji, Štrasburgu, Norimbergu a Frankfurtu n. Mohanom. Pozornosť sústreďuje aj na zbierku *Thesaurus Harmonicus* Jeana Baptista Besarda, villanely Lucu Marenzia a dva rukopisné zborníky (jeden z nich je stratený), ktoré boli súčasťou *Levočskej lutnovej tabulatúry*. Viachlasné Marenziové skladby pre spev so sprievodom lutny patrili medzi populárne skladby, v Besardovej zbierke sú zapísané menzurálnou notáciou vo forme partitúry (hlasy *Superius*, *Altus*, *Bassus* a lutnový sprievod v rámci francúzskej lutnovej tabulatúry). Ďalšia kapitola predmetnej monografie vyznieva ako doklad o tom, že technike lutnovej hry, čítaniu tabulatúr, ako aj hre z listu sa venovala pozornosť zo strany začínajúcich inštrumentalistov, amatérov i profesionálov, aj keď sa z nášho územia dochovali iba tri importované lutnové kompendiá. Všetky na demonštrovanie vysvetľovanej problematiky uvádzajú notové príklady. Autor M. Hottmar vyzdvihuje kapitolu, v ktorej lutnisti získali špeciálne poznatky o tom, ako interpretovať melodické ozdoby.

Osobitnú kapitolu si v rámci monografie vyslúžili lutnisti, lutinisti, citharides, resp. hráči na lutne (napr. *Lantos Sebestyén*), ako ich uvádzali historické dokumenty. Autor spomína najmä tri významné osobnosti európskej lutnovej hudby v spojitosti s územím dnešného Slovenska: Hansa Newsidlera, Valentina Bakfarka a Sebastiána (Sebestyéna) Tinódyho, ale nezabudol ani spomenúť, že Bratislava sa stala v 18. storočí aj rodiskom jedného z najväčších lutnových virtuózov 18. storočia Carla Paula Duranda. Okrem toho, že boli tvorcami historickej piesne (S. Tinódy) a zručnými inštrumentalistami, boli aj autormi lutnových kníh, poniektoré z nich sa zachovali aj v poľských a pruských vydaniach. Mnohé nesú typické štýlové znaky talianskej lutnovej hudby.

Monografia Michala Hottmara na rozsiahlej ploche informuje čitateľa o veľmi špecifickej oblasti lutnovej hudby, ktorá sa tiahla viac než tromi storočiami. Jeho sústredený záujem vyústil do množstva detailných opisov a charakteristík o pestovaní renesančnej a barokovej hudby od talianskych, francúzskych a nemeckých skladateľov, ktoré mohli zaznieť, resp. zazneli na našom území. Lutnové skladby početných pamiatok z nášho územia boli predchodcami a potom i súčasťou suitových cyklov. Za zmienku stojí i skutočnosť, že lutnovú produkciu a umenie u nás v minulosti podporovali viacerí predstavitelia vyššej i nižšej šľachty (rod Dessewffy, Thurzo, Eszterházy, Erdődy a iní). Repertoár našich lutnových zbierok je veľmi rôznorodý. M. Hottmar v závere svojej publikácie uvádza, že „v uvedenej dobe na území Slovenska prevažovali v lutnových tlačiach intavolácie nemeckých piesní, talianskych madrigalov, francúzskych chansonov, fantázií, ricercarov, motet a tance a piesne so sprievodom lutny“.

<https://doi.org/10.31577/musicoslov.2022.2.11>

Renáta Kočišová
Katedra hudby Inštitútu hudobného a výtvarného umenia, Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove